

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

AUTEURS

Maaïke van Rooijen
Marije Voorwinden
Ahmed Hamdi

oktober 2020

EEN VERKENNENDE STUDIE NAAR VERKLARINGEN VOOR DE RELATIEF LAGE INSTROOM EN MOGELIJKE
OPLOSSINGSRICHTINGEN

WAAROM KIEZEN RELATIEF WEINIG STUDENTEN MET EEN MIGRATIEACHTERGROND VOOR EEN PABO-OPLEIDING?

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Aanleiding	5
1 Inleiding	7
1.1 Verklaringen voor de relatief lage instroom van studenten op de pabo	7
1.2 Verklaringen voor de relatief lage instroom van studenten met een migratieachtergrond	8
1.3 Aanpak van het tekort aan leraren	9
1.4 Doel van het onderzoek	9
2 Opzet van het onderzoek	10
2.1 Interviews	10
2.2 Expertmeeting	10
3 Initiatieven om de instroom van studenten op de pabo te vergroten	12
3.1 Initiatieven gericht op de verhoging van de instroom van studenten met een migratieachtergrond	12
3.2 Initiatieven voor de algehele verhoging van het aantal pabo-studenten	13
4 Studenten met een migratieachtergrond en de keuze voor de pabo	15
4.1 Redenen waarom studenten kiezen voor de pabo	15
4.2 Verklaringen relatief lage instroom van studenten met een migratieachtergrond	15
4.3 Samenvatting	18
5 Oplossingsrichtingen	19
5.1 Adviezen gericht op de ondersteuning van studenten en pabo-opleiding	19
5.2 Overige adviezen	20
6 Algemene conclusies en oplossingsrichtingen	23
7 Referenties	26
Bijlage – Deelnemers expertmeeting	28

Samenvatting

In Nederland is er een tekort aan leerkrachten in het primair onderwijs. De instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo is relatief laag in vergelijking met studenten zonder een migratieachtergrond. Wanneer pabo's meer studenten van deze groep aantrekken, zou dit een aanvullende bron van nieuwe leerkrachten kunnen zijn. In dit verkennende kwalitatieve onderzoek hebben we gekeken naar verklaringen en oplossingsrichtingen voor de relatief lage instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo.

We zijn in gesprek gegaan met tien onderwijsprofessionals over initiatieven die de instroom van studenten met diverse kenmerken, waaronder een migratieachtergrond, verhogen. Daarnaast hebben we met achttien (oud) pabo-studenten met een migratieachtergrond gesproken om na te gaan waarom zij voor de pabo hebben gekozen. Daarnaast hebben we de (oud) pabo-studenten gevraagd wat zij als verklaringen zien voor het relatief lage percentage studenten met een migratieachtergrond en wat mogelijke oplossingsrichtingen zijn om de instroom te verhogen. Tot slot hebben we een expertmeeting georganiseerd, om de resultaten te verdiepen en na te denken over aanbevelingen.

INITIATIEVEN GERICHT OP DE VERHOOGING VAN STUDENTEN MET EEN MIGRATIEACHTERGROND

We hebben een beperkt aantal initiatieven gevonden die zich bezighouden met het verbreden van de instroom van studenten naar de pabo, waaronder een tweetal projecten die zich specifiek richten op studenten met een migratieachtergrond. Deze initiatieven zetten rolmodellen in om studenten met een migratieachtergrond aan te trekken. Hoewel de betrokkenen enthousiast waren over de projecten, zijn de projecten niet systematisch geëvalueerd waardoor we niet weten in hoeverre de initiatieven effectief waren in het verhogen van de instroom van studenten met een migratieachtergrond.

VERKLARINGEN VOOR DE RELATIEF LAGE INSTROOM VAN STUDENTEN MET EEN MIGRATIEACHTERGROND OP DE PABO

De verplichte reken- en de taaltoetsen zijn voor studenten met een migratieachtergrond een drempel om aan de pabo te gaan studeren. De taal- en rekentoets schrikken potentiële studenten af, omdat beide toetsen een beroep doen op de Nederlandse taalvaardigheid. Volgens het merendeel van de geïnterviewden voelen studenten met een migratieachtergrond zich onzekerder over hun Nederlandse taalgebruik, omdat het niet altijd hun moedertaal is of de taal die thuis gesproken wordt. De Nederlands taalbeheersing, wordt naast de indirecte invloed bij de toetsen, ook expliciet genoemd als reden waarom relatief weinig studenten met een migratieachtergrond voor de pabo kiezen. Als voorbeelden wordt verwezen naar het aantal fouten dat bij verslagen gemaakt mag worden, maar ook het grote aantal reflectieverslagen dat geschreven moet worden.

Het imago van de pabo-opleiding en de status van het beroep van leerkracht in Nederland, wordt ook genoemd als factor die een negatief effect heeft op de instroom van studenten op de pabo. Geïnterviewden geven aan dat dit een grotere impact heeft op de instroom van studenten met een migratieachtergrond in vergelijking met andere studenten. Ook staat het beroep van po-leerkracht bekend als een baan met een relatief laag salaris tegenover een hoge werkdruk waardoor studenten met een migratieachtergrond minder geneigd zijn voor de pabo te kiezen.

Verder geven studenten als verklaring dat studenten met een migratieachtergrond zich niet altijd thuis voelen op de pabo-opleiding. Ze betwijfelen of ze hun plek wel kunnen vinden tussen alle 'witte' studenten en docenten. Tot slot, ontbreken rolmodellen die als inspiratie kunnen dienen voor een keuze voor de pabo.

CONCLUSIES & OPLOSSINGSRICHTINGEN

Uit de interviews met onderwijsprofessionals en (oud) studenten worden twee additionele redenen – naast de verklaringen die gelden voor alle studenten - naar voren gebracht, die als verklaring kunnen dienen voor de relatief lage instroom van studenten met een migratieachtergrond. Als eerste hebben de verplichte instaptoetsen en reken- en taaltoetsen gedurende de pabo-opleiding een afschrikwekkend effect. Als tweede hebben de pabo-opleiding en het beroep van leerkracht op een basisschool een extra negatief imago onder mensen met een migratieachtergrond.

Vanuit de verklaringen voor de relatief lage instroom van studenten met een migratieachtergrond, dienen zich verschillende oplossingsrichtingen aan. Uit de interviews kwam naar voren dat er ingezet kan worden op het aanbieden van meer ondersteuning en begeleiding aan (aankomende) studenten in voorbereiding op de verplichte instaptoetsen en de reken- en taaltoetsen. Een tweede oplossingsrichting, richt zich op het verkleinen van de overstap vanuit het mbo naar de pabo, omdat het mbo een belangrijke bron is van nieuwe pabo-studenten. Om de overstap tussen de pabo en het mbo te verkleinen, kan men schakelklassen inzetten of Associate Degrees. Daarnaast kan men extra ondersteuning en begeleiding bieden, of meer onderdelen van de pabo-opleiding plaats laten vinden in de praktijk, dus op de basisschool. Ten slotte komt uit de interviews naar voren dat het slechte imago van de pabo-opleiding verbeterd kan worden, door in te zetten op campagnes. Een belangrijke kanttekening bij deze oplossingsrichtingen is, dat uit deze studie duidelijk naar voren komt dat deze initiatieven niet specifiek gericht dienen te worden op studenten met een migratieachtergrond, omdat zij niet specifiek aangesproken willen worden op hun migratieachtergrond.

Aanleiding

In Nederland is op dit moment sprake van een lerarentekort. Vooral in de grote steden in wijken met een laag sociaal-economische status speelt dit probleem (Inspectie van het Onderwijs, 2019). Onlangs sloot een stichting van openbare scholen in Amsterdam West voor een week de deuren om het probleem nogmaals te agenderen¹. Naast een algeheel tekort aan leerkrachten, zijn er weinig leerkrachten met een migratieachtergrond in het primair onderwijs: In 2017 was dit 4 procent van het totaal aantal basisschool leerkrachten (Arbeidsmarkt Platform Primair Onderwijs 2018). In vergelijking geeft het CBS aan dat in Nederland in 2019 24% van de bevolking een migratieachtergrond heeft². Van de basisschoolleerlingen in Nederland heeft in 2019 bijna 27% een migratieachtergrond en in de G4 gemeenten is dit zelfs 56%³. In sommige wijken in deze en andere gemeenten ligt het percentage basisschoolkinderen met een migratieachtergrond nog veel hoger.

Toch is de instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo relatief laag (COAP, 2018). In 2015 was de instroom van studenten met een migratieachtergrond rond de 4,5%, terwijl 29% van het totale percentage hbo-studenten een migratieachtergrond had in 2019/2020 (CBS, 2019)⁴. Op andere opleidingen met een sociaal karakter is het percentage studenten met een migratieachtergrond aanzienlijk hoger. Bij de opleiding 'Social work' was de instroom van studenten met een migratieachtergrond 19% in 2017⁵. Blijkbaar is er een reden, die niet

samenhangt met demografische aspecten of opleidingsniveau, waarom jongeren met een migratieachtergrond niet kiezen voor de pabo.

Tot slot, bleek uit een voorverkenning die KIS vorig jaar heeft gedaan dat ook het belang van een diversiteit aan leerkrachten voor de klas als waardevol wordt gezien door onder andere onderwijsorganisaties en docenten op hogescholen. Een school wordt gezien als een oefenplaats voor de maatschappij, waar kinderen leren omgaan met diverse andere kinderen (Geerdink, 2019). De Inspectie van Onderwijs stelt dat een etnisch divers lerarenteam een positieve invloed heeft op de kwaliteit van het onderwijs. Leerkrachten met een migratieachtergrond beschikken over culturele ervaringen en kennis waarmee ze het onderwijs kunnen verrijken (Inspectie van het onderwijs, 2007). Verder kan een divers samengesteld team beter inspelen op de wensen en behoefte van leerlingen en ouders (met een migratieachtergrond) (Berger en Bokdam, 2009). Een divers samengesteld onderwijsteam heeft invloed op de kwaliteit van onderwijs voor alle leerlingen, omdat er een grotere variatie aan perspectieven is, waardoor het team innovatiever is en meer zienswijzen in overweging neemt. Daarnaast worden er vaker onbevooroordeeld beslissingen genomen, en blijkt informatie creatiever of grondiger verwerkt te worden (Vlaamse Onderwijsraad, 2018).

HUIDIGE ONDERZOEK

Gezien het algemene tekort aan leerkrachten en de relatief lage instroom van studenten met een migratieachtergrond in verhouding tot de populatie en studenten op het hbo, zou de toename van deze groep studenten in de opleiding welkom zijn. We hebben geen onderzoeken gevonden die naar redenen gekeken hebben waarom de instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo relatief laag is. In dit verkennende kwalitatieve onderzoek gaat het Kennisplatform Integratie & Samenleving daarom in gesprek met (oud) studenten en onderwijsprofessionals om te kijken welke verklaringen gegeven worden voor de relatief lage instroom van studenten met een migratieachter-

-
- <https://nos.nl/artikel/2311989-zestien-amsterdamse-basisscholen-week-dicht-uit-protest-tegen-lerarentekort.html>
 - Dit betreft zowel eerste als tweede generatie en Westerse en niet-Westerse migratieachtergrond, voor meer informatie zie: <https://ot-opendata.cbs.nl/Angularwebapp/#/CBS/nl/dataset/37296ned/table?searchKeywords=migratieachtergrond&t=Perioden,Topics>
 - CBS Stateline, <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83295NED/table?ts=1585239855530>
 - <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83539NED/table?ts=1585757618104>
 - <https://nos.nl/artikel/2161118-welke-beroepen-kiezen-mensen-met-een-niet-westerse-achtergrond.html>

grond op de pabo en welke oplossingsrichtingen er zijn om deze te verhogen. We volgen daarbij de definitie van het CBS dat de student zelf of één van beide ouders in het buitenland geboren is⁶. We realiseren ons dat de groep studenten met een migratieachtergrond ook divers is, maar tussen studenten met een migratieachtergrond konden we in dit verkennende onderzoek geen onderscheid maken.

6 <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond>

1.1 Verklaringen voor de relatief lage instroom van studenten op de pabo

De totale instroom van studenten op de pabo is gehalveerd in de periode van 2006/2007 (ca 7500) tot 2015/2016 (ca 3500)⁷. In 2015/2016 zijn de instroomeisen voor de pabo aangepast, wat vaak wordt genoemd als belangrijke verklaring voor de daling van het aantal pabo-studenten in dat jaar⁸. Daarnaast is ook de relatieve instroom, ten opzichte van het totaal aantal hbo-studenten, afgenomen. Oftewel steeds minder hbo-studenten kiezen voor de pabo. Daarentegen is de instroom in de lerarenopleiding voortgezet onderwijl de afgelopen tien jaar ruwweg stabiel gebleven. Dit is ongeveer 4 procent van de totale hbo-instroom (ROA, 2017).

Sinds 2015 stelt de pabo *hogere toetsingseisen* bij toelating. Het is verplicht voor studenten die geen vwo- of hbo-opleiding hebben afgerond, om toelatingstoetsen in aardrijkskunde, geschiedenis en natuurkunde en techniek te doen⁹. De instroomeisen zijn verschillend per student, afhankelijk van hun vooropleiding op de kennisgebieden geschiedenis, aardrijkskunde en natuur & techniek. Studenten die een examen of certificaat hebben behaald in deze vakgebieden, zijn niet verplicht de toelatingstoetsen te maken (Van Casteren, Cuppen, Lodewick & Termorshuizen, 2019). Het achterliggende idee is dat studenten door deze toelatingstoetsen vanuit verschillende vooropleidingen

over dezelfde basiskennis beschikken, zodat in de pabo-opleiding er bijvoorbeeld meer tijd te besteden is aan pedagogisch-didactische vaardigheden (Van Casteren et al., 2019). Uit cijfers van de Vereniging voor Hogescholen blijkt dat het percentage studenten met een migratieachtergrond in 2015 sterker gedaald is dan het percentage studenten zonder migratieachtergrond, vooral door een daling van de instroom vanuit het mbo¹⁰. Het CPB (2019) berekende dat de invoer van de instroomeisen heeft gezorgd voor een daling van het aantal instromende mbo-studenten en dat het effect van de maatregelen groter is voor studenten met een migratieachtergrond.

Daarnaast zijn er verplichte reken- en taaltoetsen onderdeel van het onderwijscurriculum van de pabo¹¹. Ruim 10 jaar geleden is er aan het einde van het eerste jaar van de pabo-opleiding een verplichte landelijke entreetoets rekenen ingevoerd (i.e. WISCAT-pabo). De resultaten zijn gekoppeld aan het bindend studieadvies, die studenten aan het eind van het eerste jaar krijgen. Wanneer studenten de toets niet halen, moeten ze stoppen met de opleiding. Daarnaast zijn er ook pabo's die in het eerste jaar van de pabo taaltoetsen afnemen, die ook onderdeel zijn van het bindend studieadvies¹². Verder worden er aan het eind van de opleiding een kennisbasistoets afgenomen in zowel rekenen als taal. Het doel is dat alle pabo-studenten een kennisbasis in deze vakken hebben, zodat ze deze onderwerpen aan basisschool leerlingen kunnen uitleggen. Toendertijd heeft dat ook voor een daling van de instroom van het aantal studenten gezorgd¹³.

7 In collegejaar 2019/2020 steeg de instroom op de pabo-opleidingen met 452 studenten (9,5%) ten opzichte van voorgaand collegejaar (<https://www.vereniginghogescholen.nl/actueel/actualiteiten/opnieuw-meer-studenten-pabo-en-verpleegkunde>)

8 Het idee is dat relatief veel studenten met een migratieachtergrond via een mbo-opleiding als onderwijsprofessional aan de pabo begonnen, maar dit traject door de verplichte toetsen minder populair is geworden.

9 Havo-leerlingen en mbo-studenten die aan de pabo willen beginnen zijn verplicht toelatingstoetsen te maken over geschiedenis, aardrijkskunde en natuur & techniek. Zie voor meer informatie: <https://www.goedvoorbereidnaardepabo.nl/studenten/>

10 Door de aangescherpte privacyrichtlijnen kan de VVH geen recente cijfers in verschillen tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond geven.

11 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/taal-en-rekenen/taal-en-rekenen-op-lerarenopleidingen>

12 Sinds 2016-2017 is de verplichte taaltoets aan de start van de opleiding komen te vervallen.

13 <https://www.trouw.nl/nieuws/rekentoets-pabo-schrikt-studenten-af~b16807a5/>

Daarnaast is al een aantal jaren een *daling van de status van het beroep* van leerkracht in het basisonderwijs te zien. Verschillende bronnen (leraren zelf, studenten aan de lerarenopleiding, ouders, leerlingen en de Nederlandse bevolking) denken dat de Nederlandse bevolking het leraarschap gemiddeld met een 3.1 (op een schaal van 1 tot 5) beoordelen en hebben bovendien het idee dat het imago de afgelopen 20 jaar gedaald is (ROA, 2017). Bovendien staat het beroep van leerkracht bekend als beroep waar weinig loopbaanontwikkeling mogelijk is. De Onderwijsraad gaat in haar advies om het leraarschap aantrekkelijker te maken vooral in op het gebrek aan doorgroeimogelijkheden en loopbaanontwikkeling in het onderwijs (Onderwijsraad, 2018).

De ervaren werkstress in het onderwijs is flink hoger dan in andere sectoren. Het burnout-percentage ligt hoger dan het landelijke gemiddelde (21,3% ten opzichte van 14,4%¹⁴). Volgens onderzoek komt dat vooral door de hoge werkdruk en de emotionele betrokkenheid van de professionals in het onderwijs.

De *hoogte van het salaris* wordt vaak genoemd als manier om het beroep van leerkracht aantrekkelijker te maken. In 2015 verdienden leerkrachten in het primair onderwijs gemiddeld 14% lager brutoloon dan andere banen in een vergelijkbare sector (van der Werff, Biesenbeek, & Heyma 2017). De Onderwijsraad (2018) benoemt in haar advies om het onderwijs aantrekkelijker te maken ook de aandacht voor het salaris van docenten. Ze vindt het belangrijk dat nagedacht wordt over de beloning van leerkrachten rekening houdend met hun ervaring, behaalde diploma's en taken en rollen die ze vervullen.

Daarnaast speelt *beeldvorming* een rol. Uit een literatuur review-studie (Van Eck, & Heemskerk, 2009) komt naar voren dat mensen op basis van hun eigen ervaringen in het onderwijs een beeld vormen van het leraarschap. Studenten die niet kiezen voor het leraarschap blijken hier niet altijd een realistisch beeld van te hebben in vergelijking tot studenten die wel voor de pabo kiezen. Een onrealistische beeldvorming van het leraarschap is dus een van de oorzaken van waarom studenten niet voor de pabo kiezen.

1.2 Verklaringen voor de relatief lage instroom van studenten met een migratieachtergrond

Al de bovenstaande argumenten gelden ook voor jongeren met een migratieachtergrond. De vraag is wat additionele verklaringen en verschillen kunnen zijn tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond.

In een aantal onderzoeken is gekeken naar de studiekeuze van jongeren met een migratieachtergrond, soms in vergelijking met studenten zonder migratieachtergrond. Een van de oorzaken van de relatief lage instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo lijkt te zijn dat zij andere studie-interesses hebben (NOS, 2017). Bij het maken van een studiekeuze lijken jongeren met een migratieachtergrond (nog) meer de status van de opleiding en het beroep te laten meewegen (Timmer, 2011). Daarnaast komt naar voren dat de voorkeur van ouders van invloed is op de studiekeuze van studenten met een migratieachtergrond (De Jong & Nelis, 2018). De voorkeur van ouders gaat vaak uit naar statusberoepen (e.g. geneeskunde, rechten, economie). Studenten met een migratieachtergrond zouden hun studiekeuze minder autonoom maken in vergelijking tot studenten zonder een migratieachtergrond.

Ook blijkt dat jongeren met een migratieachtergrond vaak een relatief negatief beeld hebben van de pabo-opleiding en het beroep van leerkracht in het basisonderwijs. Als belangrijkste factoren worden beschreven: lage waardering van het beroep in de maatschappij, feminisering van het beroep van leerkracht, weinig perspectief op doorstroom en hoge uitval tijdens de opleiding. Daarnaast worden factoren als status van het beroep, salaris, arbeidsvoorwaarden en problemen met leerlingen op school genoemd. Tot slot wordt genoemd dat ouders en de sociale omgeving een negatief beeld kunnen hebben van het beroep van leerkracht, bijvoorbeeld door de beperkte maatschappelijke waardering van het beroep en weinig perspectief op doorstroom (Van Eck, & Heemskerk, 2009).

14 <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/onderwijs-heeft-hoogste-burn-outpercentage~b85bb66c/>

1.3 Aanpak van het tekort aan leraren

De Rijksoverheid is actief beleid aan het voeren om het lerarentekort aan te pakken. De huidige regeerperiode wordt bijna 460 miljoen euro geïnvesteerd in de aanpak van het lerarentekort. Er is o.a. geld gereserveerd om de zij-instroom te verhogen en de salarissen in het vso te verhogen. Daarnaast wordt ook getracht om de werkdruk in het primair onderwijs te verlagen. Dit wordt in overleg met de sociale partners verder ingevuld.¹⁵ De overheid wil tegelijkertijd investeren in de kwaliteit van het (basis)onderwijs door bijvoorbeeld leraren de mogelijkheid te geven om een bachelor- of masteropleiding te volgen¹⁶. In deze plannen is ook aandacht voor de rol van schoolleiders- en managers om gezamenlijk aan de kwaliteit van het onderwijs in Nederland te werken.

In een recente brief aan de Tweede Kamer kondigt de minister nog meer maatregelen aan om het lerarentekort tegen te gaan (Slob, 2018). Zo wil de regering meer investeren in deeltijdopleidingen van hbo-studenten, het opleiden van onderwijsassistenten tot leerkracht, maar ook inzetten op zij-instroom en duale trajecten. Ook wil men aandacht besteden aan het loopbaan- en ontwikkelperspectief van leerkrachten. Het effect van deze maatregelen in de praktijk moet nog blijken.

1.4 Doel van het onderzoek

In dit verkennende, kwalitatieve onderzoek willen we inzoomen op motieven voor studenten met een migratieachtergrond om wel of niet naar de pabo te gaan. We hebben dit op twee manieren gedaan: we zijn op zoek gegaan naar initiatieven die gericht zijn op de instroom van studenten (met een migratieachtergrond) op de pabo, om te bezien waar zij zich op inzetten. Ten tweede zijn we in gesprek gegaan met (oud)studenten met een migratieachtergrond om te bespreken waarom zij wel voor de pabo hebben gekozen, hoe zij het relatief lage percentage studenten met een migratieachtergrond verklaren en welke adviezen en oplossingsrichtingen zij hebben om de instroom te verhogen.

LEESWIJZER

In dit onderzoek bespreken we eerst de manier waarop we data hebben verzameld (hoofdstuk 2). Daarna bespreken we waar initiatieven op ingezet hebben om studenten (met een migratieachtergrond) aan te trekken (hoofdstuk 3). Vervolgens beschrijven we de argumenten die studenten en experts benoemen voor de beperkte instroom van studenten met een migratieachtergrond (hoofdstuk 4) en de oplossingsrichtingen die ze zien om de instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo te verhogen (hoofdstuk 5). We sluiten af met algemene conclusies en discussie (hoofdstuk 6).

15 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/werken-in-het-onderwijs/aanpak-tekort-aan-leraren>

16 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/werken-in-het-onderwijs/kwaliteit-leraren-verbeteren>

2

Opzet van het onderzoek

We hebben 24 semigestructureerde interviews gehouden met 28 onderwijsprofessionals, (oud) pabo-studenten, en studenten uit een ondersteuningsprogramma. Daarnaast hebben we een expertmeeting georganiseerd.

2.1 Interviews

ONDERWIJSPROFESSIONALS

In totaal hebben we 10 onderwijsprofessionals gesproken. Ons idee was om uitvoerders van verschillende initiatieven te spreken, die zich inzetten om studenten met een migratieachtergrond voor de pabo te interesseren. Daarvoor hebben we diverse hogescholen, mbo-instellingen en onderwijsorganisaties, zoals de mbo-raad en Landelijk Overleg Lerarenopleiding Basisonderwijs (LOBO), gevraagd of zij initiatieven kennen, of zelf bezig zijn om de instroom van studenten met een migratieachtergrond te verhogen. We hebben slechts 2 initiatieven gevonden die specifiek gericht zijn op de instroom van studenten met een migratieachtergrond. Naast daarbij betrokken professionals, hebben we gesproken met onderwijsprofessionals die zich inzetten om diversiteit op de pabo-opleiding te verhogen. Dit waren 4 medewerkers van 3 verschillende pabo's, een directeur van een basisschool (deze basisschool werkt nauw samen met een pabo-opleiding op het thema diversiteit), en met 2 professionals die betrokken waren bij de inzet van vluchtelingen in het onderwijs. Tot slot hebben we een initiatiefnemer van een project gericht op de verhoging van het aantal pabo-studenten in het algemeen gesproken. Eén interview was telefonisch, de rest van de interviews waren face-tot-face. 8 professionals waren werkzaam in een van de G4-gemeenten en 2 waren werkzaam in een middelgrote stad. Onder de onderwijsprofessionals waren 2 mannen en 8 vrouwen. De gesprekken vonden plaats op een door de professional gekozen locatie, meestal de locatie waar ze werkten. Alle gesprekken duurden gemiddeld een uur.

STUDENTEN

We hebben 18 (oud)studenten gesproken, waarvan 16 studenten face-to-face; 2 interviews waren telefonisch. Alle studenten hadden een migratieachtergrond¹⁷. De meerderheid van de (oud) studenten was vrouw (16). 11 studenten volgden de pabo-opleiding, waarvan 8 studenten zij-instromers waren en een deeltijdopleiding volgden en 3 studenten de voltijdopleiding. Daarnaast hebben we 5 studenten gesproken die het ondersteuningstraject (i.e. een programma dat mbo-studenten voorbereid op de toelatingstoetsen) volgen. Verder hebben we 2 oud-pabostudenten geïnterviewd. De studenten hebben we geworven via de scholen, organisaties en projecten met wie we al contact gelegd hadden bij de werving van onderwijsprofessionals. Over het algemeen vonden de gesprekken plaats op de hogescholen waar de studenten studeerden. Alle gesprekken duurden ongeveer een uur.

2.2 Expertmeeting

Bij de expertmeeting waren 7 onderwijsprofessionals aanwezig (zie bijlage A voor de namen van de experts). Twee deelnemers waren werkzaam op pabo's, 1 professional was werkzaam op een mbo en 1 deelnemer was werkzaam op een lerarenopleiding. 3 deelnemers waren niet werkzaam in het onderwijs, maar wel gespecialiseerd in vraagstukken betreffend diversiteit in het onderwijs. We hebben verschillende (oud)pabo-studenten uitgenodigd, maar door tijdsgebrek zagen ze geen mogelijkheid om deel te nemen. De focusgroep duurde twee uur. Tijdens de focusgroep hebben we de (voorlopige) resultaten gepresenteerd ter toetsing en aanscherping. We hebben besproken of er informatie ontbrak en wat de belangrijkste aanbevelingen of concrete acties zijn om de instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo te vergroten.

¹⁷ Binnen dit onderzoek volgen we de definitie van het CBS over migratieachtergrond, waarbij de persoon zelf of één van de ouders in het buitenland geboren is (zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond>)

KANTTEKENINGEN

In dit onderzoek richtten we ons op de instroom van studenten met een migratieachtergrond. Maar algemene maatschappelijke trends, zoals het lerarentekort, spelen natuurlijk een rol voor alle studenten. In de huidige rapportage onderscheiden we algemene factoren en factoren die specifiek zijn voor studenten met een migratieachtergrond. Het betreft echter geen vergelijkend onderzoek tussen studenten met en zonder migratieachtergrond. We hebben alleen studenten met een migratieachtergrond gesproken. Tot slot, lag de focus van ons onderzoek op de instroom in de pabo. We zijn ons ervan bewust dat behoud van studenten en startende leerkrachten ook een belangrijk onderwerp is. Dat lag buiten de scope van dit project, maar verdient ons inziens zeker meer aandacht in een specifiek daarop gericht onderzoek.

3

Initiatieven om de instroom van studenten op de pabo te vergroten

Op basis van de gesprekken met onderwijsprofessionals en studenten en ons contact met onderwijsorganisaties, lijken er op dit moment weinig initiatieven te zijn die zich richten op de verhoging van de instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo. In dit hoofdstuk bespreken we apart de initiatieven specifiek voor studenten met een migratieachtergrond (3.1) en initiatieven om een diverse groep studenten aan te trekken (3.2).

3.1 Initiatieven gericht op de verhoging van de instroom van studenten met een migratieachtergrond

We hebben 2 initiatieven gevonden die zich specifiek richten op het verhogen van de instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo, namelijk Kleurrijk Meesterschap en Wereldklasse. Wereldklasse, een 6-jarig project, is ongeveer 10 jaar geleden al gestopt, Kleurrijk Meesterschap loopt nog. Beide initiatieven zetten in op rolmodellen: pabo-studenten of leerkrachten met een migratieachtergrond, die een voorbeeld kunnen zijn voor (toekomstige) studenten met een migratieachtergrond¹⁸. Voor de studiekeuze voor de pabo kunnen rolmodellen in de omgeving een bepalende factor zijn (voor meer informatie zie: Eijssenring en Van Lieshout, 2000). De rolmodellen geven vaak een duwtje in de goede richting en leveren de studenten concrete informatie over het beroep en de carrièremogelijkheden. In een strategische verkenning naar het effect

van rolmodellen in leefstijlcampagnes, concludeert het Trimbos Instituut dat de Nederlandse ervaring met rolmodellen positief is. Belangrijk bij het inzetten van rolmodellen is, dat het rolmodel bij zowel de doelgroep als het onderwerp van de campagne past (De Gee, Zijlstra-Vlasveld, Leone, Boon en Van der Poel, 2015).

In Kleurrijk Meesterschap werd in eerste instantie ingezet op het werken met rolmodellen. Startende en ervaren leerkrachten met een migratieachtergrond werden ingezet om potentiële toekomstige leraren te inspireren en voor te lichten over het beroep, door middel van voorlichtingen op vo- en mbo-scholen en begeleiding bij snuffelstages in het basisonderwijs. Dit onderdeel is wel uitgevoerd, maar bleek in de praktijk lastig te realiseren, omdat het moeilijk was om studenten met een migratieachtergrond te vinden die deze rol wilden vervullen. Daarnaast richt het initiatief zich op betere voorbereiding van studenten op de toelatingstoetsen, in samenwerking met mbo-scholen en het voortgezet algemeen volwassen onderwijs (Vavo). Zo krijgen mbo-studenten (zij-instromers) een cursus in bijvoorbeeld aardrijkskunde, zodat ze beter voorbereid zijn op de toelatingstoets. Ook besteedt het initiatief veel aandacht aan de werving en selectie van collega's op de hogeschool zelf; het doel is om een zo divers mogelijk docententeam te hebben.

Wereldklasse heeft ook ingezet op de werving van pabo-studenten met een migratieachtergrond, doormiddel van rolmodellen. Wereldklasse was een project van alle vijf de Brabantse pabo's. Na een jaar sloot Wereldklasse als autonoom project aan bij de campagne van de pabo's uit de G4 gemeenten, waardoor het project 7 jaar gesubsidieerd kon worden. Ze gaven voorlichtingen, waarbij er gebruikt gemaakt werd van promotieteams. De promotieteams bestonden uit een gemiddelde groep van 8 tot 15 pabo-studenten, waaronder veel studenten met een migratieachtergrond. Vanuit de teams werden er presentaties gegeven op de eigen pabo's, vo- en mbo-scholen, festivals, moskeeën en andere ontmoetingsplaatsen. Hierbij werd er gebruik gemaakt van promotiefolders,

18 Er zijn verschillende definities van rolmodellen en hun inzet. In deze rapportage verwijzen we naar de inzet van een rolmodel bij wijze van observatie en modelleren (dus niet via feedback geven of het bieden van begeleiding), te weten in/bij mediacampagnes. Verdere afbakening is dat het rolmodel doelgericht wordt ingezet, onderdeel is van de campagnestrategie en zich daardoor bewust is van zijn of haar functie als rolmodel (voor meer informatie zie De Gee, Zijlstra-Vlasveld, Leone, Boon en Van der Poel, 2015).

waarin de promotieteams op foto's gepresenteerd werden, en voorlichtingsmateriaal zoals posters en boekenleggers. De promotieteams fungeerden als vraagbaak voor de potentiële toekomstige pabo-studenten. Voor hun deelname als rolmodel ontvingen de studenten studiepunten. Volgens de interventie-eigenaren waren succesfactoren dat de directies vanuit de pabo's betrokken waren en het project ondersteunden, de directies een sturende rol vanuit een onafhankelijke organisatie accepteerden en de deelnemende studenten enthousiast waren over het initiatief. Tijdens het project bleek dat er een toename van 1 naar 2% pabo-studenten met een migratieachtergrond was. Het is niet mogelijk om te zeggen in hoeverre dit toe te schrijven is aan het project. Volgens de initiatiefnemers heeft deelname aan de promotieteams een bijdrage geleverd aan de persoonlijke ontwikkeling en eigen empowerment van studenten, o.a. omdat ze een bijdrage leverden aan debatten. Als kanttekening wordt genoemd dat de inzet van ambassadeurs kwetsbaar is omdat zij tijdelijk inzetbaar zijn (i.e. alleen gedurende hun studie aan de pabo), maar ook dat niet alle studenten op hun achtergrond benaderd willen worden.

3.2 Initiatieven voor de algehele verhoging van het aantal pabo-studenten

Daarnaast spraken we vertegenwoordigers van twee initiatieven die niet specifiek gericht zijn op studenten met een migratieachtergrond, maar op een algemene verhoging van de instroom van pabo-studenten, vanuit Klassewerk en de Thomas More Hogeschool (zij werken samen met de Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs (RVKO)). We zijn met vertegenwoordigers van deze initiatieven in gesprek gegaan, omdat zij ernaar streven om een diverse groep studenten aan te trekken. De projecten hebben niet als hoofddoel om studenten met een migratieachtergrond aan te trekken, maar zetten zich bewust in om meer diverse studenten te bereiken. Daar zijn studenten met een migratieachtergrond onderdeel van.

Klassewerk richt zich zowel op de werving van zij-instromers uit *diverse opleidingen* en beroepen (mbo, hbo of het bedrijfsleven) als het behouden van startende leerkrachten en leiden zelf nieuwe studenten op¹⁹. Voor de werving van pabo-studenten zijn ze meerdere campagnes gestart om het imago van het beroep te verbeteren en zo meer mensen te interesseren voor het onderwijs. Binnenkort start een campagne gericht op schoolverlaters, bestaand uit voorlichtingen op het voortgezet onderwijs en het

aanbieden van snuffelstages. Tijdens deze campagne worden schoolverlaters gemotiveerd om voor een baan als leerkracht te kiezen, door hen te laten zien dat zij de toekomst in handen hebben door als leerkracht bij te dragen aan de ontwikkeling van nieuwe generaties met thema's als duurzaamheid en rechtvaardigheid²⁰. In de campagnes maken ze gebruik van verschillende rolmodellen (e.g. studenten met een migratieachtergrond, mannelijke studenten), om een zo divers mogelijke groep studenten aan te trekken.

Ten slotte richt dit project zich op het opleiden van doelgroepen die zich 'normaliter' niet snel aangesproken voelen tot de pabo, zoals mensen werkzaam in andere vakgebieden. Volgens het initiatief start deze doelgroep niet met de pabo, omdat de opleiding te lang duurt of niet alle aspecten van lesgeven in het basisonderwijs hen aantrekken. Om deze groep aan te trekken, wordt er een alternatieve lerarenopleiding ontwikkeld, waarbij studenten tot specialisten in een bepaald vak opgeleid worden in plaats van tot generalisten (e.g. een geschiedenis- of een rekenleerkracht). Een aantal vakken die onderdeel zijn binnen het curriculum van de pabo's zijn niet opgenomen in deze alternatieve opleiding. De vrijgekomen ruimte wordt opgevuld met vakken die de student opleiden tot specialist in een bepaald vakgebied. De student is bij afronding van de studie niet gekwalificeerd als leerkracht, doordat niet alle verplichte vakken voor een pabo-diploma behaald zijn. Wettelijk gezien mag een specialist niet voor de klas staan. Om dit onderdeel van het project succesvol te laten zijn, zou er een wetsverandering plaats moeten vinden, en moeten ook schoolbesturen bereid gevonden worden om deze specialisten les te laten geven. Het aantal pabo-studenten in de stad waar het project plaatsvindt is verhoogd, maar het is moeilijk te zeggen in hoeverre dit te danken is aan het project. Ook moet een deel van de campagnes nog van start gaan. De initiatiefnemers zijn optimistisch over het effect van dit initiatief op het aantrekken van studenten met een migratieachtergrond.

Het tweede initiatief – opgezet vanuit de *Thomas More Hogeschool* in samenwerking met de RVKO – richt zich ook op het aanbieden van een alternatieve opleiding, om de instroom vanuit het mbo te verhogen²¹. Deze opleiding biedt extra begeleiding ter voorbereiding van de reken- en taaltoetsen. Verder kun je binnen deze opleiding je eigen onderwijsroute uitstippelen en bijvoorbeeld kiezen voor een specialisatie in een vakgebied. Er is veel enthousiasme en animo voor deze alternatieve opleiding. Daarnaast blijkt deze opleiding in vergelijking tot de reguliere

²⁰ Zie voor meer informatie over deze campagne: www.wordleraar.nl

²¹ Zie voor meer informatie over dit programma: <https://www.thomasmorelevelup.nl/>

¹⁹ Zie voor meer informatie over dit initiatief: <https://klassewerkdenhaag.nl/>.

pabo een meer diverse groep studenten aan te trekken, waaronder studenten met een migratieachtergrond. Over de effectiviteit kan nog niet veel gezegd worden, omdat het project dit schooljaar gestart is. Verder biedt de Thomas More Hogeschool in samenwerking met twee andere pabo's in Rotterdam een ondersteuningsprogramma aan studenten die extra hulp bij de voorbereiding van de toelatingstoetsen nodig hebben²². Verder zetten ze in op de werving van een diverse groep studenten, waarbij er gestreefd wordt naar een goede representatie van de bevolking van de stad (e.g. meer mannelijke studenten en studenten met een migratieachtergrond)²³. Leerkrachten uit het basisonderwijs en van de pabo gaan langs op het voorgezet onderwijs om te informeren over de pabo-opleiding en het beroep van leerkracht. De campagne gaat uit van wat deze generatie jongeren het meest aanspreekt. Ze spreken potentiële pabo-studenten aan op het feit dat zij verschil kunnen maken voor een nieuwe generatie door les te geven. Daarnaast maken ze gebruik van (online) beeldmateriaal en zijn de voorlichtingen kort maar krachtig. Dit initiatief is pas dit jaar van start gegaan, dus over de opbrengsten kan nog weinig gezegd worden.

INITIATIEF GERICHT OP STATUSHOUDERS EN DE PABO

Daarnaast is er een initiatief vanuit het UAF om de instroom van statushouders op de pabo te vergroten en hun integratie op de Nederlandse arbeidsmarkt te bevorderen²⁴. Deze organisatie is betrokken bij een traject om statushouders te begeleiden naar een baan als leerkracht in het primair onderwijs. Studenten volgen een schakeljaar om zich de Nederlandse taal vaardig te maken. Wanneer de student de Nederlandse taal voldoende beheerst, kan de student doorstromen naar de pabo. De ervaringen tot nu toe zijn dat de onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal voor statushouders een grote belemmering is; voor statushouders is het aantrekkelijker om een lerarenopleiding te volgen, omdat hier geen taaltoets vereist is.

SAMENVATTEND

In totaal hebben we 2 initiatieven gevonden die zich specifiek richten op de instroom van studenten met een migratieachtergrond. Beide projecten hebben als middel gekozen om rolmodellen in te zetten, hoewel dit bij één project lastig te realiseren bleek. De twee initiatieven die zich inzetten om de algehele instroom (en het behoud) van studenten, richten zich vooral op

aanpassingen van de opleiding en het bevorderen van de doorstroom vanuit het mbo naar de pabo. Hoewel ze niet specifiek inzetten op studenten met een migratieachtergrond, beogen ze wel een diverse groep studenten aan te spreken. Beide initiatieven hebben een projectvorm en maken daarmee geen integraal onderdeel uit van de reguliere inzet op werving van studenten. Deze projecten hebben een focus op het anders inrichten en toegankelijk maken van de pabo. In hoeverre de besproken projecten een verhoging van het aantal pabo-studenten (met een migratieachtergrond) hebben teweeggebracht, is echter onduidelijk. De initiatieven konden hierover geen cijfers geven en hebben niet actief ingezet op de monitoring van de opbrengsten. De eerste indruk van de interventies zelf is dat deze alternatieve opleidingen en doorstroomprogramma's een meer diverse groep studenten aantrekt.

22 Voor dit onderzoek hebben we vijf studenten geïnterviewd die deelnemen aan het ondersteuningsprogramma. Zie voor meer informatie over dit programma: <https://onderwijs010.nl/ikmaakhet>

23 Oppericht vanuit de alliantie 'Divers voor de Klas': <https://www.poraad.nl/nieuws-en-achtergronden/alliantie-divers-voor-de-klas-van-start>

24 Zie onderstaande websites met een verhaal van Nabil, een statushouder die werkzaam is in het voortgezet onderwijs: <https://www.uaf.nl/verhalen/nabil/>

4

Studenten met een migratieachtergrond en de keuze voor de pabo

In dit hoofdstuk gaan we in op de redenen waarom jongeren met een migratieachtergrond wel of niet voor de pabo kiezen. In de eerste paragraaf bespreken we waarom studenten met een migratieachtergrond aangeven dat ze wel voor de pabo hebben gekozen (4.1) en waarom studenten en onderwijsprofessionals denken dat er relatief weinig studenten met een migratieachtergrond voor de pabo kiezen (4.2).

4.1 Redenen waarom studenten kiezen voor de pabo

Uit de literatuur (SBO, 2009), zijn redenen bekend waarom studenten voor de pabo kiezen. De belangrijkste zijn:

- Pedagogische en maatschappelijke overwegingen: het aanleren van kennis en werken met kinderen en het maatschappelijk belang van het beroep.
- Functie-inhoudelijke motieven: de mogelijkheid om als leraar zelfstandig te kunnen werken, en de afwisseling in het beroep.
- Persoonlijke voordelen die het werk biedt: baankansen na afstuderen, de mogelijkheid tot deeltijdwerk en de combinatie van werk en privé.

De redenen die de geïnterviewde studenten met een migratieachtergrond geven voor hun keuze voor de pabo komen vooral overeen met de pedagogische en maatschappelijke redenen uit de literatuur. De helft van de studenten geeft aan dat ze affiniteit hebben met kinderen. Ze halen er plezier uit om kinderen kennis en vaardigheden over te brengen. Een paar studenten benoemen dat ze al van jongs af aan leerkracht willen worden.

“Ik vind het prettig dat je als juffrouw bijdraagt aan de ontwikkeling van kinderen. Kinderen kijken echt naar je op. Kinderen denken dat je alles aan de juffrouw kan vragen.” Student ondersteuningsprogramma

“Ik wilde van kleins af aan juf worden, het was een droom.” Pabo-student

Verder benoemen enkele studenten dat ze voor de pabo kozen, omdat ze graag iets bij willen dragen aan de maatschappij. Deze studenten benadrukken dat je als leerkracht een maatschappelijk verantwoordelijke baan hebt, doordat je bijdraagt aan de ontwikkeling van kinderen.

“Je bent een voorbeeld: je draagt iets bij aan de maatschappij. Je draagt bij aan de opvoeding en ontwikkeling van de kinderen.” Pabo-student

Andere redenen die genoemd zijn, zijn dat de opleiding baangarantie geeft (door het lerarentekort), en de creatieve kant van het beroep (functie-inhoudelijk).

4.2 Verklaringen relatief lage instroom van studenten met een migratieachtergrond

In deze paragraaf bespreken we de verklaringen die door de pabo-studenten en professionals naar voren worden gebracht waarom relatief weinig studenten met een migratieachtergrond voor de pabo kiezen, namelijk reken- en taaltoetsen (4.2.1), beheersing van de Nederlandse taal (4.2.2), status van de opleiding en het beroep van leerkracht (4.2.3), hoogte van het salaris (4.2.4), niet thuis voelen op de opleiding (4.2.5) en ontbreken van rolmodellen (4.2.6). We starten met een algemene inleiding met algemene verklaringen die gegeven worden voor de relatief lage instroom van studenten.

ALGEMENE VERKLARINGEN BEPERKTE INSTROOM STUDENTEN OP DE PABO

Onder de respondenten is er verdeeldheid over of de toelatingstoetsen door studenten met een migratieachtergrond als

(een hogere) drempel ervaren wordt, of dat deze drempel even hoog is voor alle studenten²⁵. De meeste studenten (met migratieachtergrond) en onderwijsprofessionals geven aan dat de toelatingstoetsen geen hogere drempels opwerpen voor studenten met een migratieachtergrond.

Enkele studenten denken echter dat de toelatingstoetsen een afschrikkend effect hebben. De toelatingstoetsen zijn volgens de studenten vooral voor zijinstromers vanuit het mbo een grote stap; de vakken die getoetst worden, zoals geschiedenis en aardrijkskunde, hebben de studenten tijdens het basisonderwijs of de eerste jaren van het voortgezet onderwijs voor het laatst gehad. In de expertmeeting werd ook benadrukt dat de toelatingstoetsen een hogere drempel zijn voor studenten met een migratieachtergrond. Zo kunnen studenten met een migratieachtergrond minder affiniteit hebben met bijvoorbeeld Nederlandse geschiedenis. Daarnaast, en belangrijker, zouden de toelatingstoetsen talig zijn, wat een grotere drempel kan zijn voor studenten waarvan de ouders minder vaardig zijn in Nederlands.

“De toelatingstoetsen zijn een hindernis. Het maakt het allemaal minder toegankelijk.” Student ondersteuningsprogramma

Daarnaast noemen enkele studenten en onderwijsprofessionals dat de relatief hoge werkdruk een verklaring kan zijn voor de lage instroom van pabo-studenten in het algemeen. Verder komen de beperkte doorgroeimogelijkheden in het onderwijs als reden terug in de interviews met een paar studenten. Bij de keuze voor de pabo moet je er zeker van zijn dat je leerkracht wilt worden. Je keuze ligt vast wanneer je eenmaal voor de pabo gekozen hebt.

“Je bent leraar en je blijft leraar.” Voormalig pabo-student

4.2.1 REKEN- EN TAALTOETSEN

De helft van de studenten en de meeste onderwijsprofessionals benadrukken dat de reken- en de taaltoetsen met name voor studenten met een migratieachtergrond een drempel zijn, om aan de pabo te gaan studeren²⁶. De taal- en rekentoets schrikken potentiële studenten af, omdat beide toetsen talig zijn. Volgens het merendeel van de geïnterviewden voelen studenten met een migratieachtergrond zich onzekerder over hun Nederlandse taal-

gebruik, omdat het niet altijd hun moedertaal is of de taal die thuis gesproken wordt.

“De taal is een grote barrière. Ik denk dat studenten met een migratieachtergrond 2 tot 3 keer zo hard moeten werken dan studenten zonder een migratieachtergrond. Dit komt doordat de Nederlandse taal niet hun moedertaal is.” –Pabo student deeltijdopleiding

De meeste van deze geïnterviewde studenten, die allemaal een migratieachtergrond hebben, geven echter ook aan dat ze zelf helemaal geen moeite hadden met de taaltoets. Een van de geïnterviewde studenten (eerste generatie) haalde zelfs een 10. Daarnaast benadrukken een paar geïnterviewden dat studenten met een migratieachtergrond niet noodzakelijkerwijs meer moeite hebben met de taal- en rekentoetsen in vergelijking tot studenten zonder een migratieachtergrond. Zeker als het over tweede en derde generatie migranten gaat, zou het taal- en rekenniveau volgens hen gelijk moeten zijn omdat alle studenten hetzelfde aanbod aan lessen in rekenen en Nederlands hebben gevolgd op het voortgezet onderwijs.

4.2.2. BEHEERSING VAN DE NEDERLANDSE TAAL

De Nederlands taalbeheersing, wordt naast de indirecte invloed bij de toetsen, ook expliciet genoemd als reden waarom relatief weinig studenten met een migratieachtergrond voor de pabo kiezen door een derde van de studenten en enkele onderwijsprofessionals. Als voorbeeld geven studenten dat verslagen maximaal 5 spellings- of grammaticafouten mogen bevatten. Ook moeten er veel reflectieverslagen geschreven worden, waarbij je als student (indirect) beoordeeld wordt op de beheersing van de Nederlandse taal. Wanneer Nederlands niet je moedertaal is, kunnen studenten zich onzeker voelen ten opzichte van hun taalgebruik, omdat je geen spellingsfouten mag maken en je de taal vloeiend moet spreken.

“Binnen de pabo en het beroep is Nederlands alles. Het gaat om communicatie. Je moet voor de klas staan dus je moet met kinderen praten. Je moet met ouders praten, met collega's. Je moet materialen zelf ontwerpen. Je hebt constant met Nederlands te maken, dat kan stressvol zijn, zeker als je er niet goed in bent of als je nog fouten maakt.” Pabo-student

De Nederlandse taal blijkt vooral voor eerste generatie studenten met een migratieachtergrond als belemmering genoemd in vergelijking met de tweede of derde generatie. Een student die behoort tot de derde generatie migranten vertelt:

25 Havo-leerlingen en mbo-studenten die aan de pabo willen beginnen zijn verplicht toelatingstoetsen te maken over geschiedenis, aardrijkskunde en natuur & techniek. Zie voor meer informatie: <https://www.goedvoorbereidnaardepabo.nl/studenten/>

26 Pabo's hebben een verplichte rekentoets in het eerste jaar en reken- en taaltoetsen aan het einde van de opleiding (Zie <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/taal-en-rekenen/taal-en-rekenen-op-lerarenopleidingen>).

“Mijn Arabisch gaat juist achteruit. Mijn Nederlands is beter geworden. We spreken juist veel Nederlands thuis.

Pabo-student ondersteuningsprogramma

Een enkeling geeft aan dat de beheersing van de Nederlandse taal door studenten met een migratieachtergrond niet minder hoeft te zijn, maar dat het belang van de Nederlandse taal binnen het basisonderwijs en de pabo vooral studenten met een migratieachtergrond afschrikt om naar de pabo te gaan. Zij zien vooral onzekerheid ten opzichte van het Nederlandse taalgebruik als reden waarom er minder studenten met een migratieachtergrond kiezen voor de pabo. Bovenstaande betekent dat naast een mogelijk feitelijke taalachterstand bij vooral eerste generatie studenten²⁷, bij volgende generaties vooral het zelfbeeld over de taalbeheersing (onzekerheid) een belangrijke factor is die meespeelt. Dit zou kunnen komen omdat ze kritischer op hun Nederlandse taalbeheersing zijn, juist omdat het niet hun moedertaal is. Een onderwijsprofessional geeft aan dat ook de maatschappij kritischer kan zijn op de taalvaardigheden van jongeren met een migratieachtergrond; studenten moeten zich dubbel bewijzen om leerkrachten (van het basisonderwijs en van de pabo) te overtuigen dat ze de Nederlandse taal beheersen.

4.2.3. STATUS VAN DE OPLEIDING EN HET BEROEP VAN LEERKRACHT

In een paar interviews met studenten en onderwijsprofessionals kwam naar voren dat het niet altijd positieve imago van de opleiding en het beroep niet specifiek minder studenten met een migratieachtergrond aan zou trekken, maar in het algemeen een negatief effect heeft op de instroom van studenten op de pabo. Het merendeel van de respondenten is echter van mening dat het slechte imago van de opleiding en het beroep een grotere impact heeft op de instroom van studenten met een migratieachtergrond in vergelijking met andere studenten. Zo benoemen de helft van de studenten en enkele onderwijsprofessionals de lage status van de opleiding en het beroep als verklaring voor de relatief lage instroom van studenten met een migratieachtergrond. Respondenten vertellen dat studenten met een migratieachtergrond de status van een beroep belangrijker vinden dan studenten zonder een migratieachtergrond. Zo vertelt een student dat ze vaak om zich heen hoort dat ouders met een migratieachtergrond hun kinderen stimuleren om arts te worden of anderszins rechten te gaan studeren.

27 In een onderzoek van InHolland noemt men de onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal onder studenten met een migratieachtergrond als een van de verklaringen voor de kansongelijkheid onder hbo-studenten (De Jong et al., 2017). In een onderzoek naar schoolloopbanen van studenten met een migratieachtergrond (de Winter-Koçak en Badou, 2020) wordt taalachterstand onder studenten met een migratieachtergrond door experts als een van de verklarende factoren genoemd voor verschillen in schoolloopbaan tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond.

“Als je toch hbo kan doen, ga je liever voor een beroep wat een hogere status heeft en meer verdient.” Pabo-student

Enkele participanten stellen dat het beroep leerkracht een gemiddelde of hoge status heeft in het land waar zijzelf of hun (groot) ouders opgegroeid zijn. Echter, in de Nederlandse maatschappij hebben het beroep en de opleiding een relatief lage status. Zo vertellen twee oud-studenten dat de opleiding wordt gezien als een “knip- en plakacademie” of een “verkapte mbo-opleiding”. Tijdens de expertmeeting werd ook geconcludeerd dat de status van een beroep belangrijker gevonden wordt door gezinnen met een migratieachtergrond.

Tenslotte komt uit de expertmeeting naar voren dat studenten met een migratieachtergrond eerder zouden kiezen voor een lerarenopleiding in vergelijking met de pabo, omdat je je daar kunt specialiseren in één vak. Volgens een oud-pabo student (nu werkzaam als leerkracht Engels), kiezen studenten met een migratieachtergrond eerder voor een lerarenopleiding omdat het imago van de opleiding beter is en bijvoorbeeld de lerarenopleiding Engels toegankelijker is voor deze studenten door het internationale karakter. Verder is het salaris van een leerkracht in het voortgezet onderwijs ook hoger.

4.2.4 HOOGTE VAN HET SALARIS

Het beroep staat bekend als een baan met een relatief laag salaris tegenover een hoge werkdruk. Studenten met een migratieachtergrond zijn hierdoor minder geneigd voor de pabo te kiezen volgens de helft van de studenten en een onderwijsprofessional. De landelijke stakingen²⁸ versterken dit beeld. Ook de expertmeeting bevestigt het beeld dat het relatief lage salaris een grotere impact heeft op de instroom van studenten met een migratieachtergrond in vergelijking met studenten zonder een migratieachtergrond.

“Studenten met een migratieachtergrond kiezen niet snel voor de pabo. Ze kiezen sneller voor opleidingen die banen beloven waarbij je veel geld kan verdienen, in een leaseauto rijdt en een pak draagt. Dit geldt voor zowel mannen als vrouwen.” Onderwijsprofessional

4.2.5 NIET THUIS VOELEN OP DE PABO-OPLEIDING

Verder geven bijna de helft van de studenten en de meeste onderwijsprofessionals als verklaring dat studenten met een migratieachtergrond zich niet altijd thuis voelen op de pabo-opleiding (zie Touanza & Ten Cate, 2017 over maatschappelijke

28 <https://nos.nl/artikel/2276094-tienduizenden-leraren-komen-naar-demonstratie-op-het-malieveld.html>

spanningen tussen hbo-studenten). Studenten met een migratieachtergrond vragen zich af of ze hun plek wel kunnen vinden tussen alle 'witte' studenten en docenten. Bij de geïnterviewden leeft het idee dat de pabo zich de laatste jaren heeft gevormd naar het stereotype van het 'blonde meisjes met blauwe ogen' en als je als student niet tot die doelgroep behoort, kan je je minder vertrouwd voelen.

*"Meeste medestudenten waren echt blond met blauwe ogen, denk echte Nederlanders. Ik voelde me soms als een vlieg in de melk."*Pabo-student

*"Ik krijg een witte vibe van deze school. Mensen kijken voor mijn gevoel naar mij van: wat doe jij hier? Ik voel me aangekeken: Oh, jullie heb ik nooit eerder gezien. We vallen wel op want er zijn geen buitenlanders."*Student ondersteuningsprogramma

"Als je alleen blonde koppen ziet, dan trekt dat niet aan. Bij de hogeschool [middelgrote stad] ben ik ook wezen kijken, daar zag ik alleen maar autochtone docenten. Terwijl ik bij de hogeschool in [een G4 stad] gelijk een connectie voelde. Daar konden ze me naam meteen goed uitspreken, ik voelde me welkom. Voormalig pabo-student"

4.2.6 ONTBREKEN VAN ROLMODELLEN

Volgens een aantal onderwijsprofessionals is voor studenten met een migratieachtergrond een baan in het onderwijs minder aantrekkelijk, omdat rolmodellen (e.g. leerkrachten en studenten met een migratieachtergrond, familieleden) ontbreken in het basisonderwijs en op de pabo-opleiding. Studenten met een migratieachtergrond zouden zich minder goed kunnen identificeren met het beroep, omdat de meeste basisschoolleerkrachten geen migratieachtergrond hebben of omdat ze geen familieleden hebben die als leerkracht werken.

4.3 Samenvatting

Als algemene verklaringen voor de relatief lage instroom van studenten op de pabo, worden vooral de verplichte toetsen voor de start van de opleiding genoemd (vooral voor zijinstromers vanuit het MBO). Ook het beeld van een hoge werkdruk en weinig loopbaanperspectief, maakt het beroep van basisschoolleerkracht (en dus de opleiding) niet populair.

De meest gehoorde verklaringen voor de beperkte instroom van studenten met een migratieachtergrond is de afschrikkende werking van de reken- en taaltoetsen en het belang van de Nederlandse taal op de pabo en in het basisonderwijs. Het is onduidelijk of studenten met een migratieachtergrond de Nederlandse taal minder goed beheersen, maar het lijkt wel een drempel op te werpen om aan de opleiding te beginnen. Daarnaast hechten studenten met een migratieachtergrond meer waarde aan de status van een beroep en de hoogte van het salaris in vergelijking met studenten zonder migratieachtergrond. Tot slot, geven studenten zelf aan dat ze zich minder goed thuis voelen op de 'witte' pabo-opleiding.

5

Oplossingsrichtingen

Studenten, onderwijsprofessionals en de experts hebben we gevraagd welke oplossingsrichtingen er zijn om de instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo te bevorderen. We maken onderscheid in adviezen gericht op ondersteuning binnen de opleiding (5.1) en op werving en toeleiding van potentiële studenten (5.2).

5.1 Adviezen gericht op de ondersteuning van studenten en pabo-opleiding

MEER ONDERSTEUNING: ZOWEL BIJ TOELATINGSTOETSEN ALS DE TAAL- EN REKENTOETSEN

Een paar studenten en de meeste onderwijsprofessionals vinden dat de toelatingstoetsen en de reken- en taaltoetsen belangrijk zijn om kwaliteit van het onderwijs te waarborgen en willen ze daarom behouden.

Een aantal zijinstromers van het mbo benoemt dat de *toelatingstoetsen* een goede voorbereiding zijn, zonder deze voorbereiding zouden ze op de pabo veel moeite gehad hebben met de getoetste vakken. Een paar studenten zijn er voorstander van om de toelatingstoetsen af te schaffen, om zo de algemene instroom van pabo-studenten te verhogen. Als alternatief noemen een paar studenten dat de stof van de toelatingstoetsen opgenomen zou moeten worden in de vakken die in het curriculum van het eerste jaar gegeven worden; wanneer studenten hun propedeuse niet behalen, weten ze dat de pabo niet bij hen past.

Dezelfde argumentatie komt terug bij de ondersteuning bij *taal- en rekentoetsen*. Het aanbieden van extra (kosteloze) ondersteuning op de pabo's zelf kan studenten die meer moeite hebben met de taal- en rekentoetsen, helpen om de toetsen toch te halen. Het aanbieden van extra ondersteuning, vooral in de vorm van extra begeleiding in taal en rekenen, aan studenten met

een migratieachtergrond wordt meestal als manier genoemd om studenten aan te trekken. Op die manier durven studenten sneller de stap naar de pabo te maken.

Geïnterviewde studenten met een migratieachtergrond, zowel voltijd als deeltijd, zijn verdeeld of het cursusaanbod in rekenen en taal voldoende is op de pabo. Een aantal studenten vinden het cursusaanbod voldoende, en hebben met gemak de reken- en taaltoets gehaald; anderen vinden het cursusaanbod ondermaats, en volgen cursussen buiten de pabo. Van belang hierbij is om de groep van studenten met een migratieachtergrond niet als een homogene groep te beschouwen. De extra ondersteuning zou zich uiteraard moeten richten op studenten - met en zonder migratieachtergrond - die dit nodig hebben.

Onderwijsprofessionals adviseren om ook in te zetten op extra ondersteuning tijdens de opleiding zelf. Cursussen zouden kosteloos aangeboden moeten worden in vakken waar studenten minder sterk in zijn.

“Meer begeleiding is de sleutel tot verdere ontwikkeling van meer diversiteit op de pabo.” Onderwijsprofessional

De rode draad uit deze ideeën is dat de drempel die de toetsen opwerpen verlaagd zou moeten worden zonder aan kwaliteit van de pabo-opleiding in te boeten. Hiervoor benoemen de respondenten meerdere mogelijkheden, zoals integreren van de toetsen in het curriculum van het eerste jaar, extra ondersteuning voor taal en rekenen tijdens het eerste jaar (i.v.m. taal- en rekentoetsen) of een op zichzelf staande voorbereidingscursus voorafgaande aan de toelatingcursus.

MEER BEGELEIDING BIJ DE OVERSTAP VAN HET MBO NAAR HET HBO

Daarnaast adviseren enkele studenten en onderwijsprofessionals uit de expertmeeting dat geïnvesteerd zou moeten worden in de begeleiding van studenten bij de overstap van het mbo

naar het hbo. Op die manier kunnen zijinstromers vanuit het mbo aangetrokken en behouden worden. De afgelopen jaren is immers vooral de instroom van mbo'ers sterk verminderd. Een mogelijkheid is om aandacht te besteden aan het taal- en reken-niveau van mbo-studenten, door extra taal- en rekenen cursussen aan te bieden en hen voor te bereiden op de toelatingstoetsen.

Een voorbeeld daarvan is een ondersteuningsprogramma²⁹ dat zijinstromers vanuit het mbo begeleidt bij de toelatingstoetsen en reken- en taaltoetsen. Studenten geven aan dat de ondersteuning de reden is dat het programma veel studenten met een migratieachtergrond trekt. Eerder hebben we al geconstateerd dat juist (een deel van de) studenten met een migratieachtergrond een drempel kunnen ervaren vanwege (onzekerheid over) hun taalbeheersing. Door het programma krijgen studenten concrete ondersteuning en hebben zij het idee er niet alleen voor te staan; wanneer je de stof niet begrijpt, kun je vragen stellen aan een leerkracht.

"Ik heb het twee keer op eigen kracht geprobeerd [verwijst naar de toelatingstoetsen], maar de lessen hebben echt geholpen." Student ondersteuningsprogramma

De studenten denken dat veel andere studenten niet weten dat het programma bestaat. Ze adviseren om meer bekendheid aan het programma te geven, maar ook dat het op meerdere pabo's aangeboden zou moeten worden. Ook vinden studenten dat er een reiskostenvergoeding en studiefinanciering beschikbaar moeten worden gesteld; voor dit specifieke ondersteuningstraject gebeurt dit namelijk nog niet. Ten slotte adviseren ze om een intensiever programma aan te bieden; nu hebben de studenten 2 dagen les, maar het liefst zouden ze meer dagen les hebben, zodat de stof vaker herhaald kan worden en je vaker de gelegenheid hebt om vragen te stellen.

Verder werd tijdens de expertmeeting geadviseerd om op lange termijn na te denken over het verkleinen van de overgang tussen het laatste jaar van de mbo-opleiding tot onderwijsassistent en het eerste jaar van de pabo. Er zouden gezamenlijke lessen georganiseerd kunnen worden, waardoor de drempel naar de pabo voor onderwijsassistenten verlaagd wordt. De overstap zou ook verkleind kunnen worden door duale opleidingen te promoten waarbij een groot deel van de pabo-opleiding plaatsvindt op de basisschool, een vertrouwde omgeving voor de onderwijsassistent. Ten slotte kan de aansluiting tussen mbo en hbo verbeterd

worden door het inzetten van schakelklassen, ondersteunings-trajecten of Associate Degrees (dat is een tweejarige hbo-opleiding, die opleidt tot een wettelijk erkend diploma gericht op het onderwijs).

DIFFERENTIATIE IN DE PABO-OPLEIDING EN HET BEROEP ALS LEERKRACHT

Volgens de meeste onderwijsprofessionals zou er differentiatie in leerlijnen op de pabo aangebracht kunnen worden; een student kan dan kiezen voor een opleiding tot leerkracht van de onder- of bovenbouw of een specialisatie kiezen. De onderwijsprofessionals verwachten dat door de variatie in mogelijkheden bij de opleiding, ook de diversiteit van studenten in het hoger onderwijs vergroot zal worden omdat studenten de kans hebben met hun talent aan de slag te kunnen gaan.

De onderwijsprofessionals benadrukken dat op langer termijn meer differentiatie van beroepen in het onderwijs aangebracht zou moeten worden. Als leerkracht moet je alles kunnen, in de toekomst zou meer aandacht voor specialisaties moeten zijn. Volgens de onderwijsprofessionals zou dit ook meer studenten met een migratieachtergrond aan kunnen trekken. Wanneer een student zich bijvoorbeeld onzeker voelen ten opzichte van hun Nederlandse taalgebruik, kunnen ze ervoor kiezen om zich te specialiseren in een bepaald vakgebied, anders dan Nederlands. Hierbij noemt een onderwijsprofessional dat je leerkrachten op kan leiden tot docenten die gespecialiseerd zijn in een bepaald onderwerp. Zo zou er op een basisschool een leerkracht geschiedenis en een leerkracht rekenen kunnen zijn. Leerkrachten kunnen zo ingezet worden op hun sterke punten, en hoeven niet afgewezen te worden op vakken waar ze minder sterk in zijn.

5.2 Overige adviezen

CAMPAGNES EN VOORLICHTING

Meer dan de helft van de studenten en de meeste onderwijsprofessionals adviseren om meer campagnes en voorlichtingen te organiseren om meer studenten te werven. Vier initiatieven die wij gesproken hebben zetten daar ook op in of hebben daar op in gezet. De onderwijsprofessionals benoemen dat de campagnes niet expliciet gericht moeten zijn op het aantrekken van studenten met een migratieachtergrond, maar dat er in de meer algemene campagnes wel voldoende rekening gehouden wordt met deze doelgroep. Bijvoorbeeld door te kijken naar de locaties waar de campagnes uitgezet worden en de herkenbaarheid voor de doelgroep in het promotie en informatiemateriaal. De campagnes en voorlichtingen zouden een positiever beeld neer kunnen zetten van de opleiding en het beroep. Zo stelt een student voor in campagnes te benadrukken dat je als leerkracht

²⁹ Voor dit onderzoek hebben we vijf studenten van het ondersteuningsprogramma geïnterviewd.

baanzekerheid hebt, een maatschappelijk verantwoordelijke baan en lange vakanties.

“Het beeld over docenten is heel saai, dat moet je veranderen.” Pabo-student

In de campagnes kan gebruik gemaakt worden van online contact en reclamefilmmpjes; belangrijk is dat het de jongeren van nu aanspreekt. Volgens onderwijsprofessionals zou hierbij ingespeeld kunnen worden op de invloed van een leerkracht op de nieuwe generatie, bijvoorbeeld in de manier waarop er met de aarde omgegaan wordt. “Maak het verschil, kies voor het onderwijs!” Een belangrijke randvoorwaarde is dat een realistisch beeld van de opleiding en het beroep neergezet moet worden. Er moet voorkomen worden dat studenten teleurgesteld raken in de opleiding, en daardoor afvallen.

Verder vertellen een paar studenten dat campagnes ook gericht zouden moeten worden op snuffelstages en meeloopdagen voor leerlingen op het voortgezet onderwijs en mbo-studenten. Ook schoolverlaters weten vaak niet wat het beroep precies inhoudt. Door middel van een stage zouden ze meer kunnen ontdekken wat voor talenten ze hebben, en of ze later als leerkracht aan het werk zouden willen. Verder zou benadrukt moeten worden dat je als leerkracht met een migratieachtergrond iets extra's toe kan voegen aan het onderwijs: je begrijpt leerlingen met een migratieachtergrond mogelijk beter en kan als positief rolmodel voor scholieren fungeren en zorgen voor meer herkenbaarheid voor hen in de schoolomgeving.

INZET VAN ROLMODELLEN

De meeste studenten en onderwijsprofessionals benoemen dat bij voorlichtingen en campagnes gebruik gemaakt kan worden van rolmodellen: studenten met een migratieachtergrond kunnen een voorbeeldfunctie hebben voor aankomende studenten met een migratieachtergrond. Een onderwijsprofessional adviseert om promotieteams (i.e. een groep studenten die de studie promoot) op te zetten, die onderdeel zijn van de pabo, zodat het duurzaam ingezet kan worden. De promotieteams zouden moeten bestaan uit een gemêleerde groep studenten.

Verder adviseren onderwijsprofessionals om leerkrachten met een migratieachtergrond gastlessen te laten verzorgen op de pabo. De onderwijsprofessionals benadrukken dat het belangrijk is rolmodellen niet alleen in te zetten op open dagen van de pabo. Ze zouden juist langs de middelbare scholen en de mbo's moeten gaan, waarbij vooral ingezet moet worden op scholen met een diverse populatie. Verder benadrukken de onderwijsprofessionals ook ouders te betrekken bij voorlichtingen.

VOORBEREIDING OP STUDIEKEUZE

Jongeren met interesse voor een pabo-opleiding kunnen gemotiveerd worden om zich verder te verdiepen op hun eventuele keuze door open dagen te bezoeken. De meeste geïnterviewde studenten met een migratieachtergrond geven aan naar een open dag van een pabo te zijn geweest voordat ze de keuze voor de opleiding maakte. De meerderheid is positief over de bezochte open dagen. Vooral het persoonlijke contact met de leerkrachten en de afwisseling van presentaties met een rondleiding door de hogeschool ervaren ze als positief. Sommige studenten vonden de open dag oppervlakkig. Een aantal studenten hebben ter voorbereiding op hun studiekeuze een adviesgesprek gehad met een docent/studiecoördinator van de pabo. Hierdoor kregen ze het gevoel dat er naar hen geluisterd werd en met hen meegeacht werd. Uit de literatuur is bekend dat de studiekeuze van studenten met een migratieachtergrond soms meer beïnvloed worden door motieven als status van een beroep en de mening van hun ouders. Persoonlijke begeleiding en objectieve informatie over opleidingen kan jongeren met een migratieachtergrond helpen om een onderbouwde studiekeuze te maken (Adlouni & Hermsen, 2009). Zijinstromers vanuit het mbo hebben weinig tot geen begeleiding ontvangen vanuit hun mbo-opleiding naar het hbo, dus vooral bij deze doelgroep kan ondersteuning bij een studiekeuze resultaat opleveren.

NIET SPECIFIEK AANSPREKEN OP CULTUREEL-ETNISCHE ACHTERGROND

Enkele studenten en de meeste onderwijsprofessionals benadrukken dat activiteiten en initiatieven niet specifiek gericht moeten zijn op studenten met een migratieachtergrond. Jongeren met een migratieachtergrond willen niet anders behandeld worden. Wanneer er breed ingezet wordt op het aantrekken van studenten voor de pabo en rekening gehouden wordt met bovengenoemde adviezen (inclusiever campagne- en wervingsbeleid), zullen indirect meer studenten met een migratieachtergrond aangetrokken worden.

Samenvattend

Hoewel de toelatingstoetsen en taal- en rekenstoetsen als drempel worden gezien voor leerlingen met een migratieachtergrond, zijn de geïnterviewden er voorstander van om ze te behouden. Ze vinden het noodzakelijk dat kennis voor de opleiding getoetst wordt, wat de kwaliteit van de opleiding ten goede komt. Als adviezen om meer studenten met een migratieachtergrond aan te trekken, wordt voornamelijk voorgesteld om studenten meer te ondersteunen bij de voorbereiding op de toetsen door bijvoorbeeld cursussen aan te bieden. Ook de overstap van het mbo naar het hbo zou makkelijker gemaakt kunnen worden, waardoor meer onderwijsassistenten de stap naar de pabo maken. Bovendien zouden mensen graag meer differentiatie in

de pabo-opleiding zien, zowel qua inhoud als vormgeving waarin meerdere opties tussen mbo en hbo gecreëerd kunnen worden.

Tot slot, wordt gewezen op het inzetten van rolmodellen om meer studenten met een migratieachtergrond te motiveren om met de pabo te starten. Dat past bij het beeld dat studenten aangeven zich niet thuis te voelen op de 'witte' pabo-opleiding. Daarnaast wijzen geïnterviewden op een positief beeld creëren van de pabo via promoties en voorlichting. Daarbij is het belangrijk om een realistisch beeld van de opleiding neer te zetten, maar hierdoor kunnen wel meer diverse mensen aangetrokken worden door de positieve kanten van een baan als leerkracht in het basisonderwijs te benadrukken. Volgens professionals willen studenten met een migratieachtergrond niet specifiek aangesproken worden op hun cultureel-etnische achtergrond, dus zouden campagnes zich moeten richten op het aantrekken van meer studenten in het algemeen. Door deze campagnes en de werving in het algemeen inclusiever in te richten, zullen indirect meer studenten met een migratieachtergrond aangetrokken worden.

6

Algemene conclusies en oplossingsrichtingen

In dit hoofdstuk bespreken we de algemene conclusies waarom de instroom van studenten met een migratieachtergrond op de pabo beperkt is en de mogelijke oplossingsrichtingen die we gevonden hebben.

HUIDIGE NEDERLANDSE SITUATIE EN INITIATIEVEN

In Nederland is op dit moment een tekort aan leerkrachten op basisscholen. Veelgehoorde redenen die daarvoor gegeven worden zijn een relatief laag salaris, hoge werkdruk, beperkte loopbaanontwikkelingsmogelijkheden en een negatief imago van het beroep van leerkracht. Deze algemene beelden komen ook terug in het huidige onderzoek. De overheid heeft een aantal stappen genomen om hierin verandering aan te brengen, zoals het verhogen van de salarissen en het verhogen van mogelijkheden voor zijinstroom. Maar de (lange termijn) effecten van deze maatregelen zijn nog onbekend.

We hebben een beperkt aantal initiatieven gevonden die zich bezighouden met het verbreden van de instroom van studenten naar de pabo, waaronder een tweetal projecten die zich specifiek richten op studenten met een migratieachtergrond. Deze initiatieven hebben rolmodellen ingezet om meer studenten met een migratieachtergrond aan te trekken. In de praktijk bleek het lastig om studenten te vinden die als rolmodel wilde fungeren. De andere initiatieven hebben campagnes opgezet, alternatieve opleidingstrajecten gestart (waarbij meer specialisatie mogelijkheden zijn) en een ondersteuningsprogramma ontwikkeld (voor extra voorbereiding voor de toelatingstoetsen) om de algemene instroom van brede groep studenten naar de pabo te vergroten.

De gevonden initiatieven (beschreven in hoofdstuk 2) tonen duidelijke overeenkomsten met de opleidingsrichtingen die studenten en professionals aangeven (in hoofdstuk 4). Verschillende pabo's (in samenwerking met mbo-scholen) bieden al cursussen ter voorbereiding van de toelatingstoetsen en de reken- en taaltoetsen, de initiatieven maken gebruik van rolmodellen en campagnes zijn gelanceerd om het imago van

de pabo te verbeteren. De betrokkenen bij de initiatieven zijn positief over het effect van deze initiatieven op het aantrekken van een meer diverse groep studenten. Helaas ontbreekt hard bewijs dat deze aanpakken tot meer instroom van studenten met een migratieachtergrond leiden, omdat de projecten hier niet specifiek op zijn geëvalueerd. Ook is er nog geen procesonderzoek gedaan naar de werkzame elementen, belemmeringen en randvoorwaarden, zodat we deze niet mee kunnen nemen in het formuleren en specificeren van oplossingsrichtingen.

Kenmerkend voor de initiatieven die we hebben gevonden is dat ze de vorm hadden van een tijdelijk en opzichzelfstaand project. We hebben geen voorbeelden gevonden van het structureel inzetten op het aantrekken van jongeren met een migratieachtergrond vanuit het reguliere wervingsbeleid van pabo's.

VERKLARINGEN VOOR DE RELATIEF LAGE INSTROOM EN OPLOSSINGSRICHTINGEN

De pabo's hebben de afgelopen tijd te maken gehad met een beperkte aantrekkelijkheid en een teruglopende instroom van nieuwe studenten. In het collegejaar 2019-2020 is de instroom van studenten gestegen, maar de effecten op het aantal basisschoolleeraren zal nog een tijd op zich laten wachten. Veel van de redenen waarom studenten niet voor de pabo kiezen gelden voor alle studenten, bijvoorbeeld de ervaren werkdruk en hoogte van het salaris. Sommige redenen kunnen wel zwaarder wegen voor studenten met een migratieachtergrond. Zelf benoemen pabo-studenten onder andere de status van de opleiding en het beroep. De vraag die in ons onderzoek centraal stond was wat voor studenten met een migratieachtergrond additionele verklaringen zijn. Op basis van de interviews, onderscheiden we de volgende twee hoofdpunten die er additioneel toe bijdragen dat jongeren met een migratieachtergrond minder vaak voor de pabo kiezen.

- a. Afschrikkende werking van de verplichte instaptoetsen en reken- en taaltoetsen gedurende de pabo-opleiding, onzekerheid taalbeheersing
- b. Extra negatief imago van de pabo-opleiding en het beroep van leerkracht op een basisschool

Onderstaand werken we deze twee punten verder uit. Tevens beschrijven we op hoofdlijn enkele oplossingsrichtingen die als bouwstenen kunnen fungeren voor een aanpak gericht op instroom van studenten met een migratieachtergrond.

- a. Extra drempel verplichte instaptoetsen en reken- en taaltoetsen gedurende de opleiding

De verplichte instaptoetsen en reken- en taaltoetsen gedurende de pabo-opleiding vormen een extra drempel voor studenten met een migratieachtergrond. Hierbij speelt het zelfbeeld (onzekerheid) betreffende de beheersing van de Nederlandse taal en de taligheid van de toetsen, de opleiding en het werk als leerkracht een belangrijke rol. In eerdere studies wordt door onderwijsprofessionals benoemd dat een beperktere Nederlands taalvaardigheid hbo-studenten met een migratieachtergrond belemmert in hun schoolloopbaan (e.g. De Jong et al., 2017; De Winter-Kocak & Badou, 2019). Voor studenten met een migratieachtergrond lijkt (het vertrouwen) in hun Nederlandse taalvaardigheid een grote(re) drempel op te werpen om te starten met de pabo-opleiding in vergelijking met andere studenten. De geïnterviewde professionals en studenten onderschrijven (vrijwel) allemaal het belang van de toetsen, en wijzen op de bijdrage die ze leveren aan de kwaliteit van de pabo-opleiding.

Potentiële oplossingsrichtingen kunnen dan ook vooral worden gevonden bij het meer ondersteunen en begeleiden van (aankomende) studenten in voorbereiding op deze toetsen. Mogelijkheden zijn bijvoorbeeld (gratis) voorbereidingscursussen aan bieden, zowel voor de start van de pabo als tijdens de opleiding. Ook het bieden van meer begeleiding en coaching kan hierbij helpen, juist daar waar het gaat om het versterken van het zelfvertrouwen en het gevoel dat je er als student niet alleen voor staat. Uiteraard dient de beschikbaarheid van dergelijke ondersteuning in de wervingsmaterialen en de informatie over de opleiding duidelijk naar voren te komen. Van belang hierbij is wel dat een dergelijk aanbod en uitingen daarover vooral niet specifiek alleen op studenten met een migratieachtergrond gericht wordt. In deze studie is duidelijk naar voren gekomen dat (aankomende) studenten met een migratieachtergrond niet specifiek aangesproken willen worden op hun migratieachtergrond. De focus zou niet moeten liggen op de migratieachtergrond maar op het bieden van specifieke hulp en ondersteuning daar waar het nodig is (maatwerk).

Daarnaast vormt het mbo een belangrijke bron van nieuwe pabo-studenten. Een bron die in het verleden meer instroom van pabo-studenten met een migratieachtergrond opleverde en die potentie nog steeds heeft. Een tweede oplossingsrichting zet dan ook in op het verkleinen van de overstap vanuit het mbo naar de pabo. Enerzijds kan dat al door de punten die hierboven zijn benoemd ten aanzien van extra voorbereiding en ondersteuning. Additioneel kan de aansluiting tussen mbo en hbo verbeterd worden door het inzetten van schakelklassen of Associate Degrees (tweejarige hbo-opleiding, die opleidt tot een wettelijk erkend diploma), waardoor de overstap naar een hbo-opleiding kleiner wordt. De pabo-opleiding kan inzetten op meer lesgeven op basisscholen zelf, waar mbo'ers als onderwijsassistent al werken, in plaats van de hogeschool, zodat de opleiding dichterbij komt.

- b. Extra negatief imago van de pabo-opleiding en het beroep van leerkracht op een basisschool

Ten tweede, heeft de pabo-opleiding en het beroep van leerkracht op een basisschool een extra negatief imago bij studenten met een migratieachtergrond, waardoor de kans kleiner is dat ze beginnen met de opleiding. Dit hangt onder meer samen met de status van het beroep en met het imago van de pabo's en het onderwijsveld als een weinig etnisch-cultureel diverse omgeving.

In de interviews kwamen manieren naar voren om dit te veranderen: zo kunnen campagnes ingezet worden om deze beelden te veranderen. Belangrijk daarbij is dat mensen met een migratieachtergrond niet specifiek benoemd worden, maar dat er wel impliciet aandacht is voor diversiteit, door niet alleen het stereotype beeld van een pabo-student neer te zetten. Initiatieven gericht op een algemene verhoging van de instroom dienen voldoende inclusief te zijn en ook rekening te houden met een bredere aantrekkingskracht; ze moeten een diverse groep studenten aanspreken. Daarbij kunnen rolmodellen met een migratieachtergrond ingezet worden om vooroordelen en beelden aan te passen. Het bezoeken van vo-scholen en mbo-onderwijsinstellingen om daar studenten een realistisch en feitelijk beeld van het beroep te geven, zou de studiekeuzes van jongeren met een migratieachtergrond kunnen beïnvloeden.

Studenten met een migratieachtergrond gaven in de interviews van dit onderzoek ook expliciet aan dat ze zelf, maar ook andere studenten met een migratieachtergrond die zij kennen, zich minder thuis voelen op de 'witte' pabo-opleiding. In brede zin is een meer inclusief beleid op de opleiding een belangrijke oplossingsrichting (Coello Eertink & Kreinsen, 2019). Daarnaast kan ook worden verwacht dat als meer studenten met een

migratieachtergrond kiezen voor de pabo, de samenstelling van de studentenpopulatie verandert en het te verwachten is dat daarmee een meer diverse groep studenten zich eerder thuis zal voelen. Tot dat moment kunnen pabo-opleidingen ook zelf stappen zetten om een meer diverse groep studenten aan te trekken. Zo heeft het inrichten van een specialisatie in sport ervoor gezorgd dat het aantal mannelijke studenten op een pabo substantieel gestegen is³⁰. Dit voorbeeld biedt zicht op oplossingsrichtingen. Zo kan de aantrekkelijkheid voor studenten met een migratieachtergrond toenemen door bijvoorbeeld aandacht te besteden aan de etnisch-culturele diversiteit in de samenleving en in de klas en hoe hiermee om te gaan. Daarnaast kan ook worden ingezet op het vergroten van herkenning. Dit kan onder meer door te zorgen voor meer diversiteit in het docententeam en de overige functies op de pabo's. Daarmee wordt een omgeving gecreëerd die meer divers en meer uitnodigend is voor studenten met een migratieachtergrond. Dit brengt ons op het belang van het behoud van leerkrachten.

BEHOUD VAN LEERKRACHTEN

Dit onderzoek was gericht op de instroom, maar uit het onderzoek bleek dat ook het behoud van (startende) leerkrachten een belangrijk aandachtspunt is. Mannelijke studenten (44%) en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (42%) vertrekken veel vaker in of direct na het eerste pabo-jaar in vergelijking met andere studenten (COAP, 2018). Uit een ander KIS onderzoek weten we dat leerkrachten aangeven dat ze ondersteuning en coaching, als ze net gestart zijn als leerkracht, als zeer waardevol ervaren³¹. In dit licht kan werken aan een betere instroom alleen echt succesvol zijn als ook meer wordt ingezet op het behoud van studenten met een migratieachtergrond. In deze studie is daar niet specifiek naar gekeken, maar komt wel naar voren dat het gevoel van herkenning (in de opleiding en studentenpopulatie), omgang met de minderheidspositie en mogelijke achterstanden (taal, geografie, geschiedenis) hier een bepaalde rol bij spelen. Extra onderzoek naar en inzet op de inclusiviteit van pabo's en daarmee mogelijk behoud van deze groep studenten is hierbij van belang.

TOT SLOT: STURING EN BORGING

Het idee om meer studenten met een migratieachtergrond naar de pabo te trekken, is niet nieuw. Eén van de gevonden initiatieven is ongeveer tien jaar geleden uitgevoerd. Alle respondenten in ons onderzoek zijn overtuigd van de toegevoegde waarde van een meer diverse groep studenten met een migratieachtergrond

op de pabo en leerkrachten in het basisonderwijs. De vraag bij dit onderwerp blijft wie zich aangesproken voelt om ermee aan de slag te gaan. In de expertmeeting bleek dat vooral vanuit (koepels) van basisscholen op dit moment de urgentie gevoeld lijkt te worden. Nauwe samenwerking tussen het basisonderwijs, het mbo en de pabo's is nodig om daadwerkelijk substantiële vooruitgang op dit vlak te boeken. Daarbij vragen we ook aandacht voor het punt van de tijdelijkheid van eerdere initiatieven om de instroom van studenten met een migratieachtergrond te verhogen. Uiteindelijk mag het meeste resultaat worden verwacht als dit vraagstuk niet met losse projecten wordt aangepakt, maar als de aanpak structureel onderdeel vormt van het reguliere promotie- en wervingsbeleid van pabo's en van de reguliere ondersteuning die studenten op het mbo en de pabo's krijgen. Hoe dit concreet vormgegeven kan worden gaat de scope van deze studie te boven, maar de hiervoor beschreven oplossingsrichtingen kunnen hier zeker bouwstenen voor vormen.

30 <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/fors-meer-jongens-kiezen-voor-de-pabo~b5f8b52c/>

31 KIS deed in 2019 ook onderzoek naar diversiteitssensitief werken in het basisonderwijs.

7

Referenties

- Adlouni, K. & Hermsen, F. (2009). *Het betere werk. Beroepsbeelden van allochtone leerlingen*. Almelo: Variya.
- Arbeidsplatform Primair Onderwijs (2018). *Arbeidsmarktanalyse primair onderwijs 2018. De arbeidsmarkt in beeld*. Arbeidsplatform PO.
- Berger, J. & Bokdam, J. (2009). *Diversiteit loont?! De meerwaarde van diversiteitsbeleid in het onderwijs*. Zoetermeer: EIM, onderdeel van Paneia.
- Van Casteren, W., Cuppen, J., Lodewick, J., & Termorshuizen, T. (2019). *Evaluatie vooropleidingseisen pabo*. Nijmegen: ResearchNed.
- Centraal Planbureau (2019). *Het effect van bijzondere nadere vooropleidingseisen op de pabo*. Verkregen van: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-13dec2019-Het-effect-van-bijzondere-nadere-vooropleidingseisen-op-de-pabo.pdf>
- COAP (2018) (red. Cörvers, F., & Van der Mee, M.). *COAP onderwijs aan het werk – 2018. Analyses, feiten en visies over werken in het onderwijs*. Den Haag: COAP.
- Coello Eertink, L. & Kreinsen, S. (2019). *Een inclusief beleid op de werkvloer*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- Van Eck, E., & Heemskerk, E. (2009). *Leraar worden; kiezen voor opleiding en beroep. Een reviewstudie*. Den Haag: Stichting Sectorbestuur voor de Onderwijsarbeidsmarkt (SBO).
- Eijssenring, C. & Van Lieshout, T. (2000). *Wereldwijd voor de klas, allochtone PABO-studenten en leerkrachten aan het woord*. Eindhoven: Palet
- Eijssenring, C., Van Lieshout, T., & De Ruiter, A. (2006). *Gewoon voor de klas: Brabantse leerkrachten en pabostudenten met een dubbele culturele bagage*. Eindhoven: Palet.
- De Gee, A., Zijlstra-Vlasveld, M., Leone, S., Boon, B., & Van der Poel, A. (2015). *Strategische verkenning. De effectiviteit van de inzet van rolmodellen in leefstijlcampagnes. Theorie en praktijk*. Utrecht: Trimbos Instituut.
- Geerdink, G. (2019). Diversiteit op de lerarenopleiding. *De kennisbasis lerarenopleiding*, 7, 129- 148. Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.
- Inspectie van het onderwijs (2007). *Aandacht voor allochtone studenten in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het onderwijs (2019). *Staat van het onderwijs 2017/2018*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- De Jong, M. & Nelis, H. (2018). *Help, onze school is gekleurd! De toekomst begint in het onderwijs*. Amsterdam: Nijgh en Van Ditmar.
- De Jong, M., Walraven, G., Logger, J., Peschar, O., & van Beelen-Slijper, J. (2017). *Beeldvorming, diversiteit en studiesucces!*
- Van Kregten, A., & Moerkamp, T. (2008). *Meer kleur voor de klas. Wat kan Nederland leren van buitenlandse voorbeelden?* Den Haag: SBO
- Onderwijsraad (2018). *Ruim baan voor leraren. Een nieuw perspectief op het leraarschap*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Researchcentrum voor onderwijs en arbeidsmarkt (ROA) (2017). *Status en imago van de leraar in de 21ste eeuw*. Maastricht: ROA, Ecorys.

Slob, A. (2018, 24 augustus). Extra actie tegen het lerarentekort [Kamerbrief]. Verkregen van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/08/24/kamerbrief-over-extra-acties-tegen-het-lerarentekort>.

Timmer, A. (2011). *Hoe verloopt het studiekeuzeproces en welke factoren daarin zijn van belang voor studiesucces?* Delft: Onderwijs & Studentenzaken TU Delft.

Touanza, I. & Ten Cate, H. (2017). *Maatschappelijke spanningen op het hbo. Hoe gaan we daarmee om?* Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Van der Werff, S., Biesenbeek, C. & Heyma, A. (2017). *Wat een leraar verdient. Vergelijking van het loon van leraren en schoolleiders in het primair onderwijs met de marktsector, 2006-2015*. Amsterdam: SEO.

De Winter-Koçak, S. & Badou, M. (2020). *Schoolloopbanen van jongeren met een migratieachtergrond*. Utrecht: Kennisplatform Integratie en Samenleving

Vlaamse Onderwijsraad (2018). *Advies voor het diversiteitsbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs*. Brussel: Vlaamse Onderwijsraad.

Bijlage – Deelnemers expertmeeting

1. Dr. Michel Hogenes, hogeschoolhoofddocent Pabo
2. Radha Gangaram Panday, hogeschooldocent lerarenopleiding
3. Hilda Kizilirmak-Hollestelle, projectleider/beleidsmedewerker MBO
4. Abdellah Mehraz, directeur Trias Pedagogica
5. Aliye Sahin, teamleider flexibele deeltijdopleiding pabo
6. John Swildens, Programmamanager Klassewerk
7. Sara Villavicencio Llerena, Ambulante jeugd zorgverlener-Triple P Trainer & Voorzitter project Actieve Ouders en Onderwijs (PAOO)

MET KENNISGEVING AFWEZIG

1. Carola Eijsenring, directeur Indigo-Wereld
2. Drs. Hafize (Nayle) Topcu, docent Engels MBO
3. Saleh Dahmani, zorgcoördinator op de Praktijkschool

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Auteurs: Dr. M. van Rooijen
T. Voorwinden, MSc
Drs. A. Hamdi
Foto omslag: Rights Editorial- Richard Brocken
Ontwerp: Design Effects
Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving
P/a Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-94-6409-034-5

© Kennisplatform Integratie & Samenleving, Utrecht 2020.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

